

Petőfi, a harcos költő

Nem ismerem más módját az irodalmi műalkotások új életre támasztásának, megővésének az idő minden emberi alkotást kikezdő korróziójától, mint a fordítást — nem szólva itt az okos, a rejtett értékeket feltáró kritikáról. Ha a fordítás tökéletes, azaz kellő mértékben hű az eredetihez, és egyszersmind alkotóan hűtlen, akkor olyan, mint egy növény újra-kirügyezése: egy szellemi test újra-megszüetése valamely más nyelvterületen.

Ritkán volt oly eleven találkozásom egy igéiben megfrissült költészettel, mint a Petőfiével abban az új román köntösben, amelybe Eugen Jebeleanu öltöztette. E költészetnek egyébként legfőbb erénye éppen az életerő, a valósággal vad vitalitás, hiszen egy olyan férfi lelkéből fakadt, aki huszonhat esztendő korában halt meg a csataterén. Eugen Jebeleanu pontosan tudja, hogy a Petőfi-versek ennek az organikus életerőnek köszönhetően, *ez által és ebben a vonásukban* teremthetők újra leginkább; s az eredeti versekkel egyenértékű fordításokat olvasva, azt hiszem, a két költő alkati rokonságára is felfigyelhetünk. Szilárd, minden cseppfolyóságtól mentes versek ezek, amelyekben forró vér lüktet; megdermedt lángnyelvekhez hasonló igéi egy próféta-költőnek, a szó hagyományos értelmében — egy költőnek, aki *a sors látója*, s aki magasabb rendű eszméért síkra szálló *harcos* is egyben.

Egy harcos költő militáns költészete. [...] Egyik tagjái annak a szellemi családnak, amelyben ott találjuk Byront, Mickiewiczet, Puskit, és amely később egy Majakovszkijt, egy József Attilát adott a világnak. Mozgalmas, sietős lét tanúsága ez a rövid életévekbe zsúfolt, de sok-sok versben kiáradt-kiteljesült költészet, amelyben ott feszülnek az összes nagy emberi szenvedélyek. Jebeleanut, a román fordítót, kétségen felül mind a lángoló szenvedélyek, mind a letisztult, tudatos eszmeiség költője egyaránt megihlette. Petőfi sorsa, ha a nagy kétnyelvű válogatásban szereplő versek pályaképe alapján próbáljuk felidézni, fényes körvonalakkal rajzolódik ki elénk — és ez a sors az abszolútum megszállottjáié, a szabadság imádójaié, a népből jött emberé, tehát a nép sorsával szorosan egybefont sors. Ennek megfelelően Petőfi felfogása szerint a költészet egyfajta szent csarnok, a nagy tettek színhelye, az emberi méltóság temploma, ám egyszersmind köztér is, ahol az elnyomottak és megaláztatottak gyülekezete hallatja hangját:

*Több a költészet! olyan épület,
Mely nyitva van boldog-boldogtalannak,
Mindenkinek, ki imádkozni vágy,
Szóval: szentegyház, ahová belépni
Bocskorral, sőt mezítláb is szabad.*

De hát lássuk, ki is ő voltaképpen, aki ilyen szent áhitattal szolgálta a költészet oltárát, s ugyanakkor ilyen bizalmas-szabadosan járt-kelt a poézis „szentegyházában“.

Nézem az arcát egy nemrég előkerült s helyreállított dagerrotip fényképen. Milyen fiatal és mennyire hasonlít egy *mai fiatalhoz!* Borzas hajával és ferde pillantásával, összeszorított ajkával és gyerekesen makacs állával ismerős tiltakozást fejez ki. Kortársai hol lelkendező, hol lázadó, de örökösen lobogó kamaszt láttak benne, amikor a köztiszteletben álló Vörösmarty segítségével első verseskötetét publikálta; némelyek vonzónak találták, mások rúttnak; fennmaradt a híre,

hogyan nem vetette meg a mulatást, hogy sokszor erőszakos, még többször gyerekes volt, állandóan szerelmes valakibe — és föltétlenül őszinte, merész és nyílt minden megnyilatkozásában, szavában és tettében. Egyszóval romantikus lélek volt, amikor Európa éppen kezdett elfeledkezni a romantika lázáról. Hogy azonban milyen komolyság, milyen jellemzilárdság lakozott benne, milyen hűség érzelmeihez és politikai elveihez — azt nemsokára alkalma támadt bizonyítani az 1848-as szabadságharcban.

Szabadság. Nem sokan voltak eszméjének múlt századbeli hitvallói között, akik olyan ádázul gyűlölték volna a zsarnokságot, mint Petőfi, és akik a szabadság eszméjét nagyobb szentségként tisztelték volna, mint ez a harcos költő. Ady mondta, aki maga is megízlelte az óhajtott szabadság vérről szerzett gyümölcsét, hogy Petőfit egy Napóleon sem tudta volna eltántorítani a világszabadság gondolatától, kínálta volna bár neki a lengyel királyságot. Az új román fordításköte-tet berekesztő nagy elbeszélő költemény, *Az apostol*, amely 1848 márciusának forrongó napjai után íródott, egy részletében a pátosz olyan fehérizzásával szólal meg, mely szinte túl van már a szavak határán, ahol megszűnik bármilyen retorika. A költemény ifjú hőse felfedezi a szabadságot:

*S midőn végképp eltűnt a város,
S ott áll a végtelenben,
Szabadnak akkor érzé csak magát.
„Szabad vagyok!” kiálta föl,
„Szabad vagyok!”
Többet nem mondhatott,
De könnyei beszéltek
S jobban mondták el érzeményeit,
Mint nyelve mondta volna.
Oh, milyen érzés, milyen gondolat,
Midőn az ember először szabad!*

Nyilvánvaló, hogy az ily módon felmagasztalt szabadság a legnagyobb szent-ség annak a költőnek a szemében, aki egész életét a szabadságeszme kultuszának áldozta. 1848 magyar hősei között elsősorban ő, Petőfi volt a nemzeti és társadalmi felszabadulás apostola, aki nemcsak gyakorlati megfontolások alapján politizált, mint Kossuth. Legnemesebb értelemben vett politikus-költői pályája ívét nyomon követhetjük egy dunántúli kis falu kocsmájától, ahol verseket szavalt, és a „*vive la République*” jelszavát kiáltotta, 1848 márciusának napjain át, amikor ő állt a legkövetkezetesebb forradalmárok élén, egészen az 1849-es tragédiáig, a szabadságért harcolók erejének megtöréséig. Ezt az utat, amelyen botlástalanul végighaladt, mint egész életét is, égő és gyújtó versek világítják be, hasonlóan az éjben lobogó jeltüzekhez. [...]

Maga a költészet, az egész emberiség felszabadításának e bajnoka felfogásában, a legmagasabb rendű szabadsággal egyenlő. Egyik metaforája szerint „Sas a költés; hol nem járt senki sem, ő arra indul fennen, szabadon”. Mint a romantikusok általában, természetesen Petőfi is vallja, sőt vállalja is a költő messiási szerepét; akárcsak Byron, Mickiewicz vagy a fiatal Hugo, az elnyomott nép és a költészet felszabadítóját látja magában. E kettős szerep egységét mutatja az az elve, hogy a költészetben uralkodóvá tett nép a politikában is uralkodóvá válhat. Ha verseit olvassuk — mi, román olvasók, a szóban forgó kitűnő fordításokban —, s van fülünk kihallani belőlük a költői beszéd fenntartás nélküli nyíltságát, egyenességét és cirkumalanságát, könnyen megértjük, mit jelent Petőfinél a nép uralkodóvá tétele a költészetben. Erőt és eredetiséget érzünk felbuzogni belőlük, s nyomát sem leljük sehol az akkoriban divatos finomkodó, denaturált népiesség-

Ambrus Imre: Petőfi

nek. Semmi sem tűnik súlyosabb és felelősegteljesebb *tettnek* a szenvedélyes költő részéről, mint — a *költés*. Petőfi, akárcsak Eminescu, megvetette a könnyed, eszménytelen rímfaragókat, ostorral szeretne volna kiűzni őket az igazi poézis csarnokából:

*Ne fogjon senki könnyelműen
A húrok pengetéséhez!
Nagy munkát vállal az magára,
Ki most kezébe lantot vesz.*

Tulajdonképpen idéznem kellene az egész verset, *A XIX. század költői* címmel kibocsátott kiáltványt a próféta-költő hivatásáról és ennek méltóságáról. Alfred

de Vigny — és nemcsak ő — már korábban Mózeshez hasonlította a népe sorsát vállaló, érte küzdő próféta-költőt, s ez a kép itt is felbukkan:

*Pusztában bujdosunk, mint hajdan
Népével Mózes bujdosott
S követte, melyet isten küldé
Vezérül, a lángoszlopot.
Újabb időkben isten ilyen
Lángoszlopoknak rendelé
A költőket, hogy ők vezessék
A népet Kánaán felé.*

De Vigny és a romantikusok magányos költőjével ellentétben azonban itt a Választott, a vátesz — mélységesen társadalmi lény, a közösségi sors megszemélyesítője; az a lélek, akiben a közösség halhatatlanná válik. [. . .]

Megkíséreltük nyomon követni a nagy magyar költőt élete és művészete útján, pontosabban művészetté vált életútján. Hogy róla alkotott képünk viszonylag teljes legyen, beszélnünk kellene még nagy elbeszélő költeményeiről is (*A helység kalapácsa, Az apostol, János vitéz*), amelyekkel ugyancsak Eugen Jebeleanu ismertetett meg. *Poezii și poeme* címmel napvilágot látott fordításkötete lehetőséget ad olvasóinknak meghallani egy rendkívüli költőegyéniség erőteljes-varázsos hangját, s ami több ennél: megszeretni egy embert, aki egyesítette önmagában a költő tehetségét a harcós hősiességével. Eugen Jebeleanu fordításai egész költészetünket gazdagabbá tették — ahogyan Petőfi mondaná — „egy sas röptével“.

NICOLAE BALOTA

Csordás Elemér fordítása

Romantika vagy realizmus?

A dolgok rendje szerint a legnagyobb költők életművéből is csak néhány vers marad, amelyek végérvényesen bekerülnek a kultúra kincsestárába. Petőfi három kötetet adott ki életében. Számátalan műfajban alkotott: írt dalokat, szatírárt, vígposzt, eposzt, drámát, hazafias és forradalmi költeményeket, novellát, leveleket. Fordított továbbá francia meg német elbeszéléseket és Shakespeare-drámákat. Mi állta ki ebből az idő próbáját? Petőfi az a költő volt, aki — mintha csak előre tudta volna korai halálát — szükségét érezte a teljes önkifejezésnek; versei zömének ezért van már csak irodalomtörténeti értéke. De természetesen megmaradtak a dalok, amelyek a népeletből eredtek, s oda kerültek vissza. Mivel pedig jó részüket kiváló zeneszerzők (Erkel, Kodály, Bartók) megzenésítették, így azok nemcsak hogy ismertté váltak széles körben, hanem szívesen énekelték őket. Minthogy a népművészet és a népi nyelv mélyéből erednek, megvan bennük az a belső zeneiség, ami az igazi költészetre jellemző. Egyszerűek és ugyanakkor művészien árnyaltak. Utánozhatatlan módon fejezik ki annak az embernek a sorsát és hangulatait, aki szívvel-lélekkel költő volt, s aki számára öröm, bánat és remény mintha csak azért létezne, hogy verssé lényegíthesse őket. Petőfi rímei eltérnek a kortárs európai költők gondos rímhasználatától, akik — mint például Mickiewicz — ugyancsak a népköltészeti irányzattal indultak. Az ő rímei csak a